

บทความวิชาการ (Academic article)

สุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยวบ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว
อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

Tourism Aesthetics of Tai Dam Museum House, Ban Na Pa Nad,
Khao Kaeo Subdistrict, Chiang Khan District, Loei Province

ไทยโรจน์ พวงมณี^{1*} มาริษา ภิรมย์แทน เดอ เบลส์² คชสิทธิ์ เจริญสุข¹ อรทัย จิตโตสง²
และ พชรมณ ใจงามดี¹

Thairoj Phoungmanee^{1*}, Marisa Phiromtan De Bels², Kotchasee Charoensuk¹, Orathai Jittaisong²
and Pacharamon Jaingamdee¹

วันที่รับบทความ (Received) วันที่ได้รับบทความฉบับแก้ไข (Revised) วันที่ตอบรับบทความ (Accepted)
9 มิถุนายน 2567 24 กรกฎาคม 2567 24 กรกฎาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยวบ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ใช้วิธีการศึกษาเอกสารและการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา พบว่า บ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำถูกสร้างขึ้นบนพื้นที่เอกชน เพื่อการรวบรวม วัตถุทางวัฒนธรรมและเป็นพื้นที่การท่องเที่ยว มีการนำเสนอข้อมูลทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น เื่อนไทดำ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย พืชสมุนไพร ไห่ดำ หัตถกรรมผ้าทอ ดุ้มนกคุ้มหนู และข้อมูลวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ พิธีกรรม การละเล่นผ่านการเล่าเรื่องจากผู้สื่อความหมาย มีลักษณะพื้นที่การท่องเที่ยว แบบมีชีวิต เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดประสบการณ์เชิงคุณค่าที่หลากหลาย เช่น การสร้างบรรยากาศให้กับพื้นที่ ภาพรวม ส่วนการจัดแสดงวัตถุทางวัฒนธรรม กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบมีชีวิตที่กระตุ้นประสาทสัมผัสทางการ รับรู้จากการทดลองปฏิบัติ การฟังคำบรรยาย การเดินสัมผัสและรับรู้ด้วยตนเองโดยใช้ปัญญาญาณสัมผัส และการคิด แยกแยะและวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยวที่แฝงอยู่ในพื้นที่บ้านพิพิธภัณฑ์ พบว่ามี 2 ส่วน คือ เนื้อหาและรูปแบบ ที่มาจากการจำลองพื้นที่แบบมีชีวิตและมีองค์ประกอบการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการ

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

¹Faculty of Humanities and Social Sciences, Loei Rajabhat University

²คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

²Faculty of Science and Technology, Loei Rajabhat University

*Corresponding author email: thai-roj@hotmail.com

ท่องเที่ยวที่หลากหลาย ได้แก่ วัตถุทางวัฒนธรรม ผู้คน สถาปัตยกรรม บรรยากาศ ช่วงเวลาเสียง การเคลื่อนไหว การบริหารจัดการ และการบริการที่ส่งผลต่อการมีประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ

คำสำคัญ : สุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยว, พื้นที่การท่องเที่ยวกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ, บ้านพิพิธภัณฑ

Abstract

This academic article aims to study the tourism aesthetic of the Tai Dam Ethnicity Museum Village, located in Ban Na Pa Nad, Khao Kaew Subdistrict, Chiang Khan District, Loei Province, Thailand by collecting the data from document and filed study. The obtained data was analyzed by using content analysis. The findings reveal that the Tai Dam Ethnicity Museum Village was constructed on private land to collect valuable cultural objects and to be tourism area. The museum exhibits the concrete cultural data on the history such as Tai Dam houses, clothes, Tai Dam alphabets, hand-woven fabrics, and Tum Nok Kum Noo, as well as, the abstract cultural data including history, beliefs, ceremonies, and folk games through the narratives told by the interpreters. The area is a kind of living tourism area to provide variously valuable experiences such as creating the atmosphere for the whole area. Additionally, the living tourism activities for exhibiting cultural objects emphasize on encouraging the visitors' senses perceived from practicing, listening to the lectures, walking to touch and perceive on their own through their intuition, touching, thinking, and classifying. And, the analysis of tourism aesthetics hidden in the Tai Dam house museum was divided into 2 parts: content and pattern obtained from the simulation of living space, and there are various elements for promoting tourism namely cultural objects, people, architectures, atmosphere, time, movement, management, and service affecting aesthetic experience.

Keywords : Aesthetics of Tourism, Tourism Space of the Tai Dam Ethnic Group, Cultural Heritage

บทนำ

ธรรมชาติของมนุษย์นั้นชอบแสวงหาความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ อยู่เสมอ ดังนั้นการเดินทางท่องเที่ยวจึงถือว่าเป็นวิธีการพักผ่อนหย่อนใจและได้ความรู้ ความคิด รวมถึงมุมมองใหม่ในการใช้ชีวิต ผลของการสัมผัสประสบการณ์ผ่านการท่องเที่ยวทำให้เกิดสุนทรียภาพที่เป็นผลมาจากความพึงพอใจในแหล่งท่องเที่ยวที่มีหลายส่วนประกอบกัน เช่น อาหาร การตกแต่งพื้นที่ สถาปัตยกรรม ศิลปกรรมที่มีความสวยงาม โดยนักท่องเที่ยวจะใช้แนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ในการประเมินผลการรับรู้ถึงสิ่งที่มีคุณค่าที่ตนเองได้เข้าไปมีประสบการณ์ร่วมอย่างมีความหมาย สำหรับแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่นั้นได้ถูกพัฒนาโดยภาครัฐในและนอกพื้นที่ที่มีบทบาทขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งก่อนการพัฒนานั้นจะมีการสำรวจพื้นที่และรวบรวมข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เข้าใจบริบทของพื้นที่ก่อนที่จะนำมาวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนต่อไป

เช่น สำรวจความต้องการพัฒนาศักยภาพบุคลากร หรือสืบค้นประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม เศรษฐกิจและสังคม โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการสร้างจุดดึงดูดความสนใจและคุณค่าให้กับพื้นที่ รวมถึงการพัฒนาให้พื้นที่การท่องเที่ยวมีมาตรฐานตามเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น แต่ที่ผ่านมานั้นการพัฒนาประเทศได้มุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมเป็นสำคัญ ส่งผลทำให้มรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ถูกละเลยและถูกทำลายอย่างต่อเนื่อง ณรงค์ฤทธิ์ สุมาลี (2556 น. 205-216) ดังนั้น การใช้กลไกทางสุนทรียศาสตร์เข้าไปร่วมขับเคลื่อน ด้วยการจัดการพื้นที่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้มีระบบและน่าสนใจมากขึ้น จึงมีส่วนทำให้วัฒนธรรมได้ถูกรื้อฟื้นให้กลับมาอยู่ร่วมกับพื้นที่อีกครั้ง โดยมีการปรับกลวิธีการนำเสนอเพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่และสร้างใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาสัมผัสประสบการณ์ใหม่ ๆ (วรรณลักษณ์ อินทร์จันทร์; เนธิมา สุวรรณวงศ์; ประเสริฐ ราชชนนี และศศิพงศ์ วงศ์ษา, 2564, น.86-99)

จังหวัดเลยได้กำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวระดับจังหวัดขึ้น มีหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวหลายหน่วยงาน เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดเลย และองค์กรจัดการพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ได้เข้ามาร่วมขับเคลื่อนและพัฒนากิจการการท่องเที่ยวทุกพื้นที่อย่างต่อเนื่อง มีเป้าหมายหลักคือให้พื้นที่การท่องเที่ยวและบุคลากรได้มีศักยภาพและมีประสิทธิภาพที่จะจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีศักยภาพการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว และมีการจัดการพื้นที่การท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานการท่องเที่ยวในระดับชาติและนานาชาติ กิจกรรมที่มีการดำเนินการขับเคลื่อนและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว คือ การสร้างพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะ ดังเช่น บ้านพิพิธภัณฑ์เพื่อให้เป็นทางเลือกหนึ่งของนักท่องเที่ยว สำหรับคำว่า “บ้านพิพิธภัณฑ์” หมายถึง พื้นที่ที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตที่ถูกสร้างรูปแบบและภาพลักษณ์ขึ้นในอาณาบริเวณเฉพาะที่มีองค์ความรู้หลากหลายอยู่ในพื้นที่เดียวกัน มีการบริหารจัดการรูปแบบเอกชนและรูปแบบรวมกลุ่มคนในชุมชน มีระบบการบริหารจัดการที่ชัดเจนตามรูปแบบที่ได้ร่วมกันคิดและวางแผนดำเนินการไว้ สอดคล้องกับ ณรงค์ฤทธิ์ สุมาลี (2556, 205-216) ที่กล่าวว่า บ้านพิพิธภัณฑ์เป็นพื้นที่รวบรวมมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ด้วยกัน มีการกำหนดกลุ่มผู้บริหารจัดการ และการดำเนินงานที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนโดยเฉพาะเจ้าของพื้นที่ทางวัฒนธรรมนั้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นพื้นที่จัดเก็บ รวบรวม เผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นให้คนในชุมชนและคนนอกได้เข้ามาศึกษาหาความรู้ และการสร้างรายได้ ซึ่งบ้านพิพิธภัณฑ์นั้นมีลักษณะเป็น “พื้นที่เฉพาะที่มีชีวิต” ที่มีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้คุณค่าความจริงแท้ได้อย่างมีความหมาย

บ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ที่มีการรวบรวมวัตถุทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ มีเป้าหมายเพื่อให้เป็นพื้นที่การท่องเที่ยวและเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมในรูปแบบมีชีวิตที่นำเสนอครบทุกมิติในเวลาจำกัด โดยนักท่องเที่ยวจะได้รับประสบการณ์ตรงตามรูปแบบการท่องเที่ยวที่บ้านพิพิธภัณฑ์จัดไว้ให้ รวมถึงยังได้เชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวไปยังพื้นที่การท่องเที่ยวอื่น ๆ ภายในหมู่บ้านด้วย เช่น ศูนย์วัฒนธรรมไทดำ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเฮือนอ้ายเอี่ยมแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาคนไทดำ และกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองโดยสามารถเดินทางท่องเที่ยวด้วยรถอู่เตี้ยที่มีคนในชุมชนเป็นผู้นำเที่ยว สำหรับบ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำในรอบปีที่ผ่านมา มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในช่วงเดือน

พฤศจิกายน-เดือนมกราคม เป็นจำนวนมาก โดยมาเป็นหมู่คณะจากภาครัฐและจากภาคเอกชนที่ประสานงานมาล่วงหน้า รวมถึงนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าพื้นที่แบบไม่ได้ประสานงานเข้ามา โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการเข้ามาเรียนรู้ความแตกต่างของวัฒนธรรมและความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในเขตพื้นที่การท่องเที่ยวอำเภอเชียงคาน ดังที่ วนิษา ตีคำ (2553, น. 50-66) ที่กล่าวว่า บ้านพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในฐานแหล่งท่องเที่ยวชุมชนต้องเชื่อมโยงไปยังจุดท่องเที่ยวอื่น ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเข้าไปชื่นชมและมีประสบการณ์เชิงคุณค่าร่วมกัน อันเป็นการเปิดโลกทัศน์ให้นักท่องเที่ยวเห็นถึงคุณค่าความงามที่หลากหลายบนพื้นที่เดียวกัน ดังนั้นการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวจึงมุ่งหวังการสัมผัสกับคุณค่าทางสุนทรียภาพของพื้นที่ที่แผ่ร่วมกับวัตถุทางวัฒนธรรมที่นำมาจัดแสดงผ่านการเล่าเรื่อง รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและการวางตำแหน่งพื้นที่ที่เอื้อต่อการเดินทางท่องเที่ยวและเรียนรู้ อย่างไรก็ตามการรับรู้คุณค่าความงามในพื้นที่บ้านพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติตามแนวทางสุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยว นั้นสามารถวิเคราะห์ได้จากปัจจัยหลายด้านดังนี้ ด้านทัศนียภาพของสถานที่ท่องเที่ยว เช่น บรรยากาศ ผู้คน สีสันพื้นที่ ด้านภาพลักษณ์ เช่น ความหลากหลาย สวยงามขององค์ประกอบในพื้นที่ การเดินทางเข้าถึงสะดวก มีอาหารและเครื่องดื่มจำหน่าย และด้านประสบการณ์เดินทางของนักท่องเที่ยว (Ran, 2018, p. 23-25)

จากที่กล่าวมาคณะผู้เขียนต้องการศึกษาแนวคิดสุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับบ้านพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย โดยขอบเขตการศึกษาจะนำเสนอเฉพาะสุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบและเนื้อหาที่ส่งผลต่อการรับรู้ของนักท่องเที่ยว โดยที่เจ้าของบ้านพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติได้จัดเตรียมพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน ผู้เขียนได้ให้คำนิยามคำว่า สุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยว หมายถึง ศาสตร์ด้านปรัชญาที่ศึกษาถึงคุณค่าของพื้นที่การท่องเที่ยวในฐานะที่เป็นพื้นที่ธรรมชาติและพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีองค์ประกอบของการท่องเที่ยว เนื้อหาและรูปแบบของพื้นที่บ้านพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ประกอบด้วย วิถีชีวิต สถาปัตยกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น พิธีกรรม ความเชื่อที่อยู่อย่างผสมผสานกันและให้ความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวได้ ส่วนคำว่า ประสบการณ์ท่องเที่ยวเชิงสุนทรียภาพ หมายถึง การเดินทางเข้ามาสัมผัสกับทรัพยากรการท่องเที่ยวแล้วก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกพึงพอใจ ประทับใจ ซาบซึ้งใจ สะเทือนอารมณ์ ตราตรึงใจ และบ้านพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หมายถึง พื้นที่เฉพาะส่วนบุคคลในพื้นที่บ้านนาป่าหนาดที่ดำเนินงานลักษณะเอกชนเพื่อเก็บรวบรวมวัตถุทางวัฒนธรรมที่เป็นของดั้งเดิมที่เคยใช้ในชีวิตประจำวันให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาท่องเที่ยว

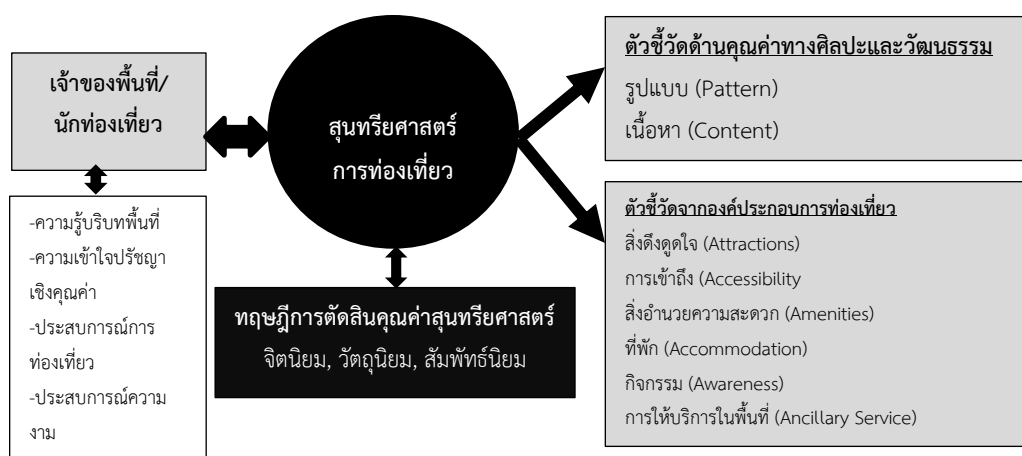
แนวคิดสุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยว

ในโลกที่เต็มไปด้วยความวุ่นวายและความเร่งรีบ มนุษย์ต่างแสวงหาช่องทางในการหลีกเลี่ยงและค้นหาความสุขให้กับชีวิต และหนึ่งในวิธีที่ได้รับความนิยมคือ "การท่องเที่ยว" ซึ่งไม่ใช่แค่การเดินทางท่องเที่ยวปกติ แต่เป็นการเดินทางเข้าไปเรียนรู้และสัมผัสกับประสบการณ์ใหม่ ๆ โดยพื้นที่การท่องเที่ยวได้จัดเตรียมและผสมผสานตามแนวคิดสุนทรียศาสตร์เข้าด้วยกัน จนกลายเป็น "สุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยว" ที่จะนำนักท่องเที่ยวไปสู่การค้นพบคุณค่าความงามความมีเสน่ห์และความน่าหลงใหลของพื้นที่ คำว่า "สุนทรียศาสตร์" (Aesthetics) เป็นปรัชญาที่ว่าด้วยการศึกษาค้นคว้าคุณค่าความงาม และความไพเราะที่อยู่ในธรรมชาติและศิลปะ โดยนักปรัชญาชาวเยอรมันชื่อว่าอเล็กซานเดอร์ บูมการ์เทิน (Alexander Baumgarten) ได้เสนอให้ใช้คำว่า Aesthetics ที่รากศัพท์มาจากภาษากรีก หมายถึง การรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส โดยได้พัฒนาควบคู่ไปกับศาสตร์

ทางจิตวิทยาที่เป็นเรื่องการรับรู้ของมนุษย์ที่เชื่อมโยงกับระบบกลไกของสมอง พระมหาสุรชัยชยาภิวฑโน; นพดล อินปิง และสิริกานดา คำแก้ว (2563, น. 11-34) สุนทรียศาสตร์มีลักษณะเป็นศาสตร์ (Science) และ ศิลป์ (Arts) ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ เนื่องจากเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ การสัมผัสและการใช้ประสบการณ์ส่วนตัว ในการเพ่งพิจารณาคุณค่าของสิ่งที่ตนเองกำลังสัมผัสอยู่ กัญญภัตสร ชาตชัยประเสริฐ (2553; 21-42) กล่าวว่า สุนทรียศาสตร์ได้ถูกแบ่งออกหลายลักษณะ แต่ที่น่าสนใจคือ สุนทรียศาสตร์สมัยใหม่ (Popular Aesthetics) ที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางการให้คุณค่า ความงามของพื้นที่ธรรมชาติหรือพื้นที่ที่มีการจัดแสดงผลงานที่ช่วยสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียภาพกับนักท่องเที่ยวได้ ซึ่งเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปในพื้นที่จะได้รับความรู้ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน การชื่นชม บรรยากาศ การฟังเพลง การชมงานศิลปะ โดยมีเป้าหมายปลายทางที่การมุ่งค้นหาคุณค่าความงามและความจริงแท้ เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ อย่างไรก็ตามการสัมผัสและการรับรู้ตามแนวทางสุนทรียศาสตร์จะเกิดผลการรับรู้ถึงอรรถรสทางสุนทรียภาพจากรูปความงาม และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่กายและใจของมนุษย์ที่มีองค์ความรู้ และมีศักยภาพที่จะเข้าไปร่วมมีประสบการณ์และรับรู้ถึงระดับคุณค่าของความงาม

คำว่า “การท่องเที่ยว (Tourism)” หมายถึง การออกเดินทางจากที่พักอาศัยไปพักผ่อนหย่อนใจ หรือ การแสวงหาความสุขความสนุกสนาน ความตื่นเต้นเร้าใจในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการรับรู้และการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ในพื้นที่ท่องเที่ยว สำหรับพื้นที่การท่องเที่ยวนั้นมีการดำเนินการในมิติการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล การจัดสรรพื้นที่ การกำหนดกฎระเบียบ และการวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบโดยคนในท้องถิ่น จุดหลักสำคัญคือ การสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่าของเรื่องราวของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ไทยโรจน์ พวงมณี; ศษสัทธ์ เจริญสุข; พชรมณ ใจงามดี และณศิริ ศิริพริมา (2565, น. 56-77) นักวิชาการได้มีการเชื่อมโยงแนวคิดสุนทรียศาสตร์เข้ากับการท่องเที่ยว ด้วยการนำมาใช้อธิบายให้เห็นถึงคุณค่าและความงามที่สร้างประสบการณ์สุนทรียภาพแก่นักท่องเที่ยว ผ่านกิจกรรมและการรับรู้ความเรียบง่ายบนพื้นฐานความเป็นจริงของชีวิต เช่น ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต หัตถกรรม สถาปัตยกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่และช่วงเวลา Yuhua (2023, p. 17-18) และ Barretto (2013, p. 79-81) กล่าวว่า สุนทรียศาสตร์ถูกอธิบายผ่านมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้ขุดค้นพบมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เช่น โครงกระดูกมนุษย์ที่ถูกฝังร่วมกับเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องประดับหิน หรือภาพเขียน งานประติมากรรมสมัยกรีก โรมัน และอาณาจักรอียิปต์ นอกจากนี้สุนทรียศาสตร์ยังปรากฏอยู่ในพื้นที่การท่องเที่ยว เช่น รีสอร์ท โรงแรมที่ได้ออกแบบตกแต่งประดับอย่างงดงามตามที่นักท่องเที่ยวต้องการและโหยหา โดยในแต่ละพื้นที่ได้นำเสนอและสื่อสารถึงเรื่องราวความเชื่อ ทศนคติ อารมณ์ ความรู้สึกของเจ้าของวัฒนธรรมและผู้สร้างสรรค์ร่วมกับบรรยากาศที่ถูกพัฒนาและสะท้อนความเป็นแห่งยุคสมัยด้วย เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าไปสัมผัสจะรับรู้ถึงคุณค่าทางสุนทรียภาพได้ อันเป็นความรู้สึกเฉพาะที่เกิดขึ้นกับบุคคลในการเลือกที่จะรับรู้อย่างอิสระ เช่น จากเรื่องราวหรือความสมบูรณ์แบบของพื้นที่ ผลที่เกิดขึ้นจะแสดงออกถึงความสุข ความพึงพอใจและความรื่นรมย์จากความสมบูรณ์ ความลงตัว ความเป็นระเบียบ ความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับองค์ประกอบการท่องเที่ยว และความผูกพันกับคุณค่าของพื้นที่ท่องเที่ยวนั้น ซึ่งจะส่งผลต่อการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำในโอกาสต่อไป ดังนั้นจึงจำเป็นต้องพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้และออกแบบกิจกรรมด้วยการใช้แนวคิดทางสุนทรียศาสตร์เพื่อให้นักท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่ได้นานและได้รับ

ประสบการณ์ที่ดีจากการใช้ประสาทสัมผัสทางการเห็น การได้ยิน การสัมผัส และการลิ้มรส เพื่อการเติมเต็มจินตนาการและการเสริมสร้างความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ สำหรับการรับรู้รูปแบบและเนื้อหาในพื้นที่การท่องเที่ยวมีดังนี้ 1) จากองค์ประกอบของที่ผสมผสานกันอย่างลงตัว มีสัดส่วนที่เหมาะสม มีจังหวะที่เลื่อนไหลอย่างมีสัมพันธ์ภาพ มีโครงสร้าง รูปทรงและเรื่องราวที่มีชีวิตชีวาและมีพลังแห่งสุนทรียภาพ 2) จากความแปลกใหม่ขององค์ประกอบและเรื่องราว ที่ส่งเสริมจินตนาการ และความรู้สึกพึงพอใจ 3) จากความน่าดึงดูดของเนื้อหา รูปทรง หรือรูปแบบที่ไม่เหมือนใคร (วรรณลักษณ์ อินทร์จันทร์ และคณะ, 2564, น. 86-99)

ภาพที่ 1 ตัวชี้วัดสุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยว

กล่าวได้ว่า สุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยวเป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าความงามของพื้นที่การท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับรูปแบบและเนื้อหาของพื้นที่ที่มีการผสมผสานกันอย่างเหมาะสมลงตัว โดยเจ้าของพื้นที่และนักท่องเที่ยวถือว่าเป็นตัวแปรสำคัญ ในฐานะที่เป็นผู้เดินทางเข้าไปมีประสบการณ์ท่องเที่ยวร่วม โดยมีการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ในการดื่มด่ำ สัมผัสจับต้องและชื่นชมรูปลักษณ์แห่งความงามนั้น เช่น รูปแบบ (Pattern) รูปร่าง (Shape) รูปทรง (Form) วิธีการแสดงออก (Process) สัญญาณ (signal wave) หรือภาพรวม (Picture) ที่ปรากฏต่อสายตาที่ให้ความรู้สึกถึงความงาม ความมีรสชาติจากปฏิกิริยาของนักท่องเที่ยวต่อความสมมาตร สัดส่วน และความเป็นเอกภาพของวัตถุทางกายภาพ เช่น สถาปัตยกรรมและผลงานศิลปะ ดนตรี บทกวีหรือการแสดง โดยมีโครงสร้างที่ก่อให้เกิดความรู้สึกสุนทรียภาพ 2 มิติคือ (1) มิติองค์ประกอบทางการมองเห็น สถาปัตยกรรม เช่น ความน่าดึงดูดทางสายตา เฉดสี โครงสร้าง และคุณภาพความละเอียดของภาพ (2) มิติแห่งความรู้สึกจากการรับรู้ เช่น สุขใจ สะเทือนใจ (ภาพที่ 1)

พื้นที่การเรียนรู้และการท่องเที่ยวบ้านพิพิธภัณฑน์ไธดำ

บ้านพิพิธภัณฑน์ไธดำ เป็นพื้นที่การเรียนรู้และการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไธดำที่ถูกสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2555 ด้วยแนวคิดการบริหารจัดการแบบเอกชน ส่งผลทำให้บริหารจัดการพื้นที่ บุคลากรและ

งบประมาณเกิดความคล่องตัว อย่างไรก็ตามการเรียนรู้เรื่องราวในพื้นที่บ้านพิพิธภัณฑีย่อมทำให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงคุณค่าและความงามของชีวิตที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะ ที่สื่อสารให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับสิ่งที่ไม่มีความแน่นอน โดยมีสัญลักษณ์จากวัตถุสิ่งของ หรือการละเล่นเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้เช่น การละเล่นแซ่บที่สื่อถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับผีบ้านผีเรือน และผีบรรพบุรุษ

พื้นที่บ้านพิพิธภัณฑียังได้ถูกนำเสนอเล่าเรื่องราวและการเล่าเรื่องจากปราชญ์ท้องถิ่นเกี่ยวกับความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำที่ว่า คนเชื้อสายไทดำบ้านนาป่าหนาดเคยตั้งรกรากอยู่ที่เมืองแกลง บริเวณลุ่มแม่น้ำดำและแม่น้ำแดงในเขตเวียงนามเหนือ ราวปี พ.ศ. 2423 ได้เกิดศึกสงครามฮ่อและหลังจากสงครามยุติลง ชาวไทดำส่วนหนึ่งจึงได้อพยพผ่านเข้ามาสู่ประเทศไทย ตั้งบ้านเรือนชั่วคราวอยู่ในเขตจังหวัดลพบุรี อำเภอบ้านหมี่ เรียกคนกลุ่มนี้ว่า ไททรงดำ ไทดำ ผู้ไทดำ ลาวโซ่ง โซ่งดำ ส่วนหนึ่งอาศัยอยู่ทางภาคกลาง จังหวัดสุพรรณบุรี ลพบุรี นครปฐม ต่อมาปี พ.ศ. 2430 ได้อพยพกลับเมืองแกลงอีกครั้ง และในช่วงนั้นทั้งลาว และเวียงนาม ล้วนตกอยู่ภายใต้อาณานิคม การปกครองของฝรั่งเศส ชาวไทดำจึงได้อพยพกลับเข้ามาในประเทศไทยในราว พ.ศ. 2450 ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดนั้นได้เข้ามาตั้งบ้านเรือน ครั้งแรกเมื่อราวปี พ.ศ. 2460 โดยการนำของ “เพี้ยหก” หรือเจ้าคนที่หกเป็นผู้นำการตั้งบ้านเรือนและอาศัยอยู่ที่บ้านนาป่าหนาดมาจนถึงปัจจุบัน เพชรตะบอง ไพศุณย์ (2567, สัมภาษณ์) นอกจากนี้พื้นที่บ้านพิพิธภัณฑียังได้นำเสนอภาพรวมของจุดการท่องเที่ยวผ่านองค์ประกอบที่หลากหลาย เช่น อาคารสถาปัตยกรรมเรือนไทดำที่มีรูปแบบเฉพาะถูกจัดวางตำแหน่งให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวและการรับรู้ทางการมองเห็นของนักท่องเที่ยว ซึ่งเรือนไทดำที่จำลองบนพื้นที่บ้านพิพิธภัณฑียังได้เอื้อต่อการใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกันเรือน เช่น เือนจัดแสดงวัตถุทางวัฒนธรรม ถือว่าเป็นเรือนที่มีอัตลักษณ์ของไทดำที่การกำหนดทางขึ้นลง 2 ด้านคือ บริเวณลานแดดที่เป็นบริเวณครัวไฟหลังบ้าน เรียก “ชาน” และบริเวณหน้าบ้าน เรียกว่า “กว๊าน” โดยบันไดจะถูกวางตำแหน่งไว้ที่บริเวณด้านสกัดหัวเรือนใหญ่ ผู้ชายจะใช้บันไดทางกว๊านขึ้นหน้าบ้าน ส่วนผู้หญิงจะใช้บันไดด้านหลังบริเวณที่เป็นชาน สำหรับพื้นที่พักอาศัยภายในเรือนนั้นจะมีหิ้งผีบรรพบุรุษอยู่บริเวณห้องเพิง ส่วนห้องนอนลูกชายจะอยู่ติดกับกว๊าน มีการแบ่งกันพื้นที่ด้วยผ้าทอผืน และพื้นที่ถูกแบ่งเป็นห้อง ๆ นิยมเฉพาะเลขที่ตามลักษณะความยาวของตัวเรือน เสาทำเป็นเสากลมวางอยู่บนแท่นหินไม่ปักลงพื้นดิน ทั้งนี้เพื่อให้ไม้ผุร้อนได้ง่าย และยังสามารถซ่อมแซมหรือถอนได้สะดวกกว่าการปักลงดิน ผนังและตัวเรือนมีทั้งใช้ไม้จริงและใช้ไม้ไผ่ (ดึก แสนบุญ, 2564)

สำหรับการจัดแสดงวัตถุทางวัฒนธรรมในบ้านพิพิธภัณฑียังได้นำเสนอถึงความดั้งเดิมและการจำลองขึ้นมาใหม่แบบผสมผสานกันได้อย่างลงตัว เป้าหมายคือ การหลอมรวมมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่กระจัดกระจายให้มาอยู่ในพื้นที่เดียวกัน โดยการนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัตถุทางวัฒนธรรม และกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมีป้ายข้อมูลนักท่องเที่ยวได้อ่านควบคู่ไปกับฟังการบรรยาย เพื่อสร้างภาพความทรงจำร่วมถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในอดีตที่มีความงามตามประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว มงคลรัตน์ มหَمَّدซอ (2553, หน้า 67-80) นอกจากนี้พื้นที่บ้านพิพิธภัณฑียังได้ใช้ภาษาไทดำสร้างบรรยากาศการท่องเที่ยว ด้วยการจัดทำเป็นป้ายสื่อความหมายและแผ่นโปสเตอร์แบบตัวอักษร พยัญชนะ 39 รูป สระ 16 รูป และวรรณยุกต์ 5 รูป เพื่อให้นักท่องเที่ยวและเยาวชนไทดำได้เรียนรู้ ซึ่งการมีข้อมูลภาษาไทดำจะช่วยสร้างการรับรู้ให้กับนักท่องเที่ยวได้

เข้าใจถึงการมีตัวตนและความแตกต่างทั้งดงามได้ ส่วนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมการทอผ้านั้นได้ถูกนำเสนอในพื้นที่บ้านพิพิธภัณฑสถานอย่างเป็นขั้นตอน ได้แก่ การติดผ้า การอ้วผ้า การกรอผ้าและการทอเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองปฏิบัติการ โดยองค์ความรู้จะถูกสื่อสารโดยปราชญ์ท้องถิ่นเพื่อให้เข้าใจถึงวิธีการใช้ผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ที่นำไปผูกแขวนในพิธีกรรม และการทอผ้าที่มีรูปแบบเฉพาะอย่างผ้าลายแตงโม และผ้าชิ้นนางหาญที่กลุ่มจัดการท่องเที่ยวนำมาสวมใส่ต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยตำนานผ้าชิ้นนางหาญได้กล่าวว่า มีผู้หญิงสามคนได้คิดทอผ้าใหม่ขึ้นมา เมื่อผู้หญิงคนแรกเริ่มทอมาได้ระยะหนึ่งก็เสียชีวิต ผู้หญิงคนที่สองจึงได้ทอต่อแต่ก็เสียชีวิตอีก และผู้หญิงคนที่สามจะทำการทอผ้าต่อ แต่มีผู้หญิงที่เป็นจิตวิญญาณของชุมชนห้ามไว้ ซึ่งหญิงสาวก็ไม่ฟัง แต่ก่อนการทอหญิงสาวได้อธิษฐานว่าถ้าทอผ้าเสร็จจะนำใส่พานถวายต่อผีบ้านผีเรือน จากนั้นจึงทำการทอจนเป็นผืนผ้าที่สวยงาม ดังนั้นในพิธีกรรมการเล่นเฮือนจึงได้นำผ้าชิ้นนางหาญเป็นส่วนหนึ่งในพิธีกรรมด้วย ซึ่งการนำผ้าชิ้นนางหาญมาใช้ในพิธีเฮือนย่อมช่วยยึดโยงถึงความรัก ความผูกพันและระลึกถึงระหว่างกันและบรรพบุรุษของชาวไทดำทุกคนด้วย ส่วนลวดลายนั้นใช้เทคนิคการขีดและการมัดหมี่ที่เชื่อมโยงกับความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ได้แก่ ลายนาครใหญ่และลายนาครคู่หรือนาคเกี้ยวที่นำความเชื่อเรื่องนาคที่หมายถึงน้ำและความอุดมสมบูรณ์ และยังหมายถึงการมีอำนาจเหนือมนุษย์ทั้งปวงในฐานะที่เป็นผู้ดูแล ปกป้องและเป็นผู้พิทักษ์ (ไทยโรจน์ พวงมณี และ อิสริยาภรณ์ ชัยกุลลาภ, 2567 น. 98-117)

สำหรับพื้นที่ลานในบ้านพิพิธภัณฑสถานได้ถูกกำหนดตำแหน่งให้มีการละเล่นมะกอนลอดบ่วง โดยมะกอนทำจากผ้าลักษณะสามเหลี่ยม มีหาง ได้ถูกแขวนเรียงรายไว้จำนวนมากให้นักท่องเที่ยวเลือกเล่นได้โดยอิสระ ส่วนวิธีการเล่นคือ การนำมะกอนโยนขึ้นไปให้ลอดห่วงที่อยู่บนยอดเสาสูง 8 เมตร ให้ได้ ซึ่งเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ช่วยสร้างประสบการณ์ตรง สร้างความรู้สึกท้าทาย การเอาชนะตนเอง กล่าวได้ว่าการโยนมะกอนลอดห่วงต้องมีสมาธิและการคำนวณแรงโยนให้มะกอนลอดห่วงให้ได้ โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความสุขสนุกสนานและเพลิดเพลินกับการละเล่น ส่วนเรื่องราวการโยนมะกอนลอดห่วงได้ถูกเชื่อมโยงกับการเสี่ยงทาย เช่น เลือกคู่ครอง และการขอให้สมหวัง นอกจากนี้ยังมีพื้นที่การละเล่นแซปางที่จำลองมาจากพิธีกรรมการเรียกขวัญและการรักษาคนเจ็บไข้ได้ป่วย คำว่า “แซปาง” หมายถึง การพ้อนรำของหมอมดประจำหมู่บ้าน กลุ่มชาวบ้านไทดำเชื่อว่า หมอมดมีเวทย์มนต์สามารถรักษาผู้ป่วยให้หายได้ ทั้งนี้เมื่อผู้ป่วยที่รักษาหายแล้ว จะต้องนำไก่ต้ม 1 ตัว เหล้า 1 ขวดมาร่วมพิธีกรรม ซึ่งหมอมดจะสวมเสื้อฮี ถือตาบับร้องรำยมนต์เป็นทำนองและพ้อนรอบต้นปาง เพื่อเชิญผีฟ้าเทวดามารับเครื่องเซ่นไว้ ส่วนการนำแซปางถูกใช้จัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวที่สนุกสนานให้กับนักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์พ้อน ส่วนทำการแซปาง มี 4 ท่า คือ ท่าแซอิน มินัยเชิญผีมาร่วมพ้อนรำ ท่าแซตอกกล้วยเสียนมินัยถึงการหยอกกันของชายหญิง ท่าแซสำ มินัยการพ้อนรำแบบผีสำ และแซต้าว มินัยถึงการส่งผีกลับ ส่วนนักท่องเที่ยวที่สนใจเฉพาะการเล่นเครื่องดนตรีที่มีจุดเด่นจากการกระทบและการกระแทกให้มีจังหวะนั้น บ้านพิพิธภัณฑสถานได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้การเล่นบั้งบูให้กับนักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์ตรง เพื่อให้เข้าใจถึงอัตลักษณ์ของบั้งบูในฐานะเครื่องดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ประเภทกระแทก (Stamping) ทำจากลำไม้ไผ่ มีความยาว 1.5 เมตร ส่วนปลายด้านหนึ่งมีหูจับ เพื่อให้ผู้เล่นจับได้ง่ายและใช้แรงกระแทกสม่ำเสมอ (สุรดิษ ภาคสุชน, 2553, น. 223-229)

ส่วนการสวมใส่เสื้อผ้าแต่งกายของสมาชิกกลุ่มที่เป็นผู้หญิงเพื่อสร้างบรรยากาศการท่องเที่ยวบ้านพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ 2 ลักษณะคือ 1) สวมใส่เสื้อแขนกระบอกสีดำ ติดกระดุมผีเสื้อ นุ่งซิ่น "ลายแตงโม" คลุมศีรษะด้วยผ้าเปียว เป็นการแต่งกายตามปกติในวิถีชีวิต และ 2) สวมใส่เสื้อแขนกระบอกสวมผ้าซิ่นนางหาญ คลุมศีรษะด้วยผ้าเปียว เป็นการแต่งกายในงานประเพณี โดยในพื้นที่บ้านพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติได้จัดเตรียมเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายให้ตามรูปแบบที่มีการแต่งกายที่บ้านนาป่าหนาด และรูปแบบที่แต่งกันในวันมาฆบูชาบริการนักท่องเที่ยวด้วย สำหรับผ้าเปียวนั้นเป็นองค์ประกอบการแต่งกายที่บ่งชี้ถึงความเป็นผู้หญิงไทดำ เนื่องจากเป็นผ้าปักที่ต้องใช้ความเพียรพยายามปักกลดลายด้วยฝ้ายลงบนผ้าสีดำให้สวยงาม ลวดลายที่ปักบนผืนผ้าได้สะท้อนธรรมชาติที่อยู่รอบตัว เช่น ลายดอกไม้ ลายต้นไม้ ลายเรขาคณิต เมื่อปักเสร็จแล้วจะใช้ฝ้ายย้อมสีแดงห่มขอบผ้าทั้ง 4 ด้านให้สวยงาม อย่างไรก็ตามกิจกรรมการทอผ้าและกิจกรรมการสวมใส่เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายชาติพันธุ์ไทดำถือว่กิจกรรมที่ช่วยสร้างการรับรู้และเข้าถึงความงามของเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่ได้ผสมผสานทั้งสี รูปทรง เครื่องตกแต่ง และเครื่องเกาะเกี่ยวอย่างกระดุมผีเสื้อหรือกระดุมผักบุ้งได้อย่างลงตัว ส่วนกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สร้างการเรียนรู้ ขึ้นชมและตระหนักรู้ในความเชื่อเรื่องโชคลางท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองประดิษฐ์ คือตุ้มที่มีหลายรูปแบบใช้เวลาทำประมาณ 30 นาที สิ่งที่สร้างการเรียนรู้คือ การสัมผัสถึงความเชื่อในโชคลางที่ถูกคิดขึ้นจากประสบการณ์ตรงให้ปรากฏเป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า พร้อมกับการสร้างนัยเชิงความหมายของตุ้มนก คือ การทำมาหากินและความอุดมสมบูรณ์จากการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ โดยเรื่องราวของตุ้มนกได้เชื่อมโยงวิถีชีวิตของบรรพบุรุษที่เลี้ยงนกไว้ใช้สื่อสาร และช่วยเตือนฝูงสัตว์ที่เลี้ยงให้กลับบ้าน ส่วนตุ้มหนู ตุ้มต่อ และตุ้มแตง หมายถึง อารูและการปกป้องอันตรายไม่ให้เข้ามาใกล้ ซึ่งในอดีตนั้นกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำมีการเลี้ยงหนู ต่อและแตงไว้เป็นอารูเพื่อป้องกันตนเองและปล่อยไปทำร้ายต่อยตีกับข้าศึกและศัตรู ส่วนบ้านไทดำมีนัยถึง ความรัก ความอบอุ่น และหัวใจไทดำมีนัยถึง ความรักและความสามัคคี สำหรับการประดิษฐ์นั้นใช้ฝ้ายที่ปลูกในชุมชนและใช้ไม้ไผ่เหลาเป็นแกน จากนั้นจึงใช้ฝ้ายพันตามรูปแบบและนำมาประกอบกันให้เป็นรูปทรง อย่างไรก็ตามตุ้มที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นย่อมสะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบอกเล่าการแก้ปัญหาการใช้ชีวิต ปัจจุบันได้มีการผลิตขึ้นมาจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวได้ซื้อกลับไปเป็นของที่ระลึกด้วย

กล่าวได้ว่าบ้านพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไทดำนั้นเป็นพื้นที่มีอัตลักษณ์จึงมีความหมายที่สัมพันธ์กับเวลา พื้นที่ ผู้คน และการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาเป็นอย่างดี เช่น การจำลองวิถีชีวิตในอดีต พิธีกรรมการเล่นบ้านเล่นเมือง และการแซ่ซ้องที่เชื่อมโยงกับพิธีเรียกขวัญ ถือเป็นความพยายามนำอดีตที่ผ่านมาผ่านพ้นไปแล้วและอยู่ในความทรงจำที่คนบางส่วนโยหาที่จะได้มาสัมผัสและได้เรียนรู้ผ่านข้าวของเครื่องใช้ที่เคยถูกใช้งานจริง หรือจำลองขึ้นมาแทนของจริง ซึ่งบ้านพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติได้สร้างบรรยากาศแบบอดีตที่ผ่านมาของผู้คนและวิถีชีวิต ด้วยการเปิดเพลงไทดำรำพันร่วมกับการฟ้อนของสมาชิกกลุ่มที่แต่งกายด้วยเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายไทดำอันตอบสนองกลุ่มเป้าหมายที่โยหาอดีตและเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยวได้ซึมซับและการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ของตนเอง โดยเรื่องราวที่ถูกรวบรวมได้นำเสนอได้สื่อสารอัตลักษณ์และช่วงเวลาที่ผ่านมาเพื่อสร้างการตระหนักรู้ในรากเหง้าและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป (ภาพที่ 2-3-4)

ภาพที่ 2 (ภาพซ้าย) การใช้พื้นที่ลานด้านหลังเรือนทำกิจกรรมซ้อมฟ้อนรำของผู้ใหญ่และเยาวชนไทดำทุกเช้า ก่อนที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาในพื้นที่บ้านพิพิธภัณฑ (ภาพขวา) สมาชิกที่เป็นผู้ใหญ่ดัดจริตให้จังหวะ

ภาพที่ 3 (ซ้าย-กลางซ้าย) พิธีกรรมการเลี้ยงบ้านของพุ่มชาติพันธุ์ไทดำที่ทุกคนในหมู่บ้านต้องเข้าร่วม จัดขึ้นต้นปีและปลายปี (กลางขวา-ขวา) กิจกรรมการแปรรูปเส้นฝ้ายที่นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตผ้าทอ

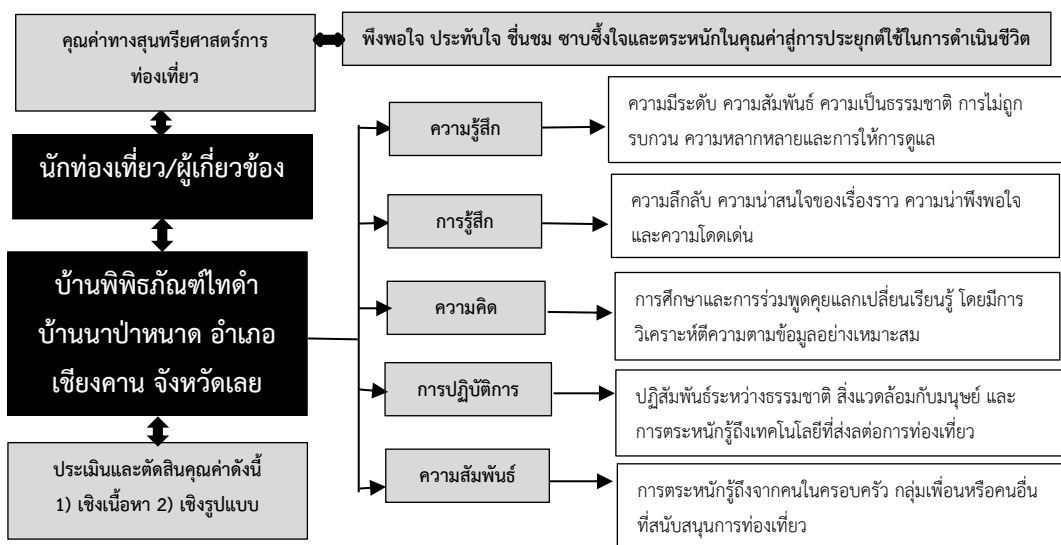
ภาพที่ 4 (ซ้าย) กิจกรรมการฟ้อน (กลาง) กิจกรรมการเล่นบั้งบู และ (ขวา) การตีชอลอประกอบการละเล่นแซปางและการฟ้อนรำ ซึ่งบ้านพิพิธภัณฑเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองเล่นเพื่อให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง

คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยวพื้นที่บ้านพิพิธภัณฑน์ไทดำ

บ้านพิพิธภัณฑน์ที่มีการดำเนินการในประเทศไทย ส่วนใหญ่มีการวางแผนการจัดการเป็นแหล่งเรียนรู้ และการท่องเที่ยวหลายรูปแบบ มีการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองปฏิบัติจริง โดยแต่ละกิจกรรมจะนำปราชญ์ท้องถิ่นที่มีทักษะและความชำนาญเข้าร่วมจัดการและพัฒนาพื้นที่ไปพร้อมกับการเผยแพร่องค์ความรู้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจถึงคุณค่าของการมีอยู่ของพื้นที่ชีวิต จิตตรา มาคะผล, (2555, หน้า 114-129) สำหรับสุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยวพื้นที่บ้านพิพิธภัณฑน์ไทดำนั้นได้ถูกบริหารจัดการร่วมกับวัตถุทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของพื้นที่ มีการนำเสนอคุณค่าผ่านผลผลิตทางวัฒนธรรม เช่น เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ผ้าซิ่นนางหาญ เอือนไทดำ เครื่องรางปกป้องคุ้มครองชาวไทดำอย่างตุ้มนก ตุ้มหนู ตุ้มต่อตุ้มแตน และหัวใจไทดำ หรือการเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการเลี้ยงบ้านของชาวไทดำที่ต้องมีปละ 2 ครั้งคือ ต้นปีและปลายปีเพื่อสักการะศาลเจ้าบ้านทั้งสี่ศาล ประกอบด้วย ศาลเจ้าไทดำ ศาลเจ้านวงค์เวียงจันทร์ ศาลเจ้า ภูแก้ว และศาลเจ้าภูหวด เพื่อแสดงถึงความตระหนักถึงคุณค่าของบรรพบุรุษ การเล่าเรื่องจึงมุ่งสื่อสารให้นักท่องเที่ยวรับรู้ถึงความรู้สึกถึงความรักความผูกพันในรากเหง้า การชื่นชม การตระหนัก และการสำนึกของสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ

แม้ว่าการให้คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยวจะเป็นอัตวิสัยของแต่ละบุคคล แต่ผู้ที่ให้คุณค่าได้นั้นมักจะเป็นผู้ที่มีความรู้และมีประสบการณ์ทางสุนทรียภาพมาก่อนทั้งการดูผลงานศิลปะ การเข้าร่วมงานเทศกาล การเข้าไปอยู่ร่วมกับพื้นที่ทางธรรมชาติเพื่อชื่นชมทิวทัศน์แห่งความงาม หรือการฟังดนตรีหลากหลายเหล่านี้ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงบุคลิกภาพ ความรู้สึกนึกคิด การให้คุณค่า การนำเสนอมุมมอง ทศนคติ ความชอบ และรสนิยมออกมาอย่างเฉพาะตัว โดยการให้คุณค่าถือว่าเป็นเกณฑ์การประเมินความพึงพอใจที่มาจากประสบการณ์ทางสุนทรียภาพส่วนบุคคลที่มีต่อพื้นที่การท่องเที่ยว เช่น การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับพื้นที่ การสัมผัสถึงความหลากหลาย การสร้างความเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์ ความเป็นกันเอง และการดูแลให้บริการที่มีลักษณะด้วยใจอย่างเป็นธรรมชาติ Zhou, Chen, & Chou (2021, p. 1-24) เช่นเดียวกับการเข้าใจถึงปรัชญาและการตัดสินคุณค่าตามแนวทางปรัชญาสุนทรียศาสตร์ 3 แนวคิด คือ 1) เชิงจิตวิสัย (Subjectivism) เชื่อว่าการให้คุณค่าขึ้นอยู่กับแต่ละคนอันแสดงถึงความชอบ ความไม่ชอบ ความเพลิดเพลิน และความพึงพอใจ 2) คุณค่าเชิงวัตถุวิสัย (Objectivism) เชื่อว่า การให้คุณค่านั้นไม่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก แต่มาจากสุนทรียธาตุมีอยู่จริง ถึงแม้ว่ามนุษย์จะเข้าถึงหรือไม่ก็ตาม ส่วนการที่แต่ละคนตัดสินคุณค่าไม่เหมือนกัน เป็นเพราะการไม่สามารถเข้าถึงสุนทรียธาตุที่แท้จริงได้ และ 3) เชิงสัมพัทธ์วิสัย (Relativism) เชื่อว่า การให้คุณค่าต้องใช้สัมพัทธ์เชิงจิตวิสัยกับเชิงวัตถุวิสัยมาผสมผสานกัน โดยการรับรู้ข้อมูลของผู้ให้คุณค่าจะเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมร่วมกับวัตถุในเชิงประจักษ์ เพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง พระมหาสุรชัยชยาภิวฑโน และคณะ, (2563, หน้า 11-34) นอกจากนี้ ยังมีเกณฑ์การให้คุณค่าสุนทรียศาสตร์เชิงสัมพัทธ์กับมนุษย์ 5 มิติ คือ มิติด้านอารมณ์ความรู้สึกทางสุนทรียะ มิติด้านจริยธรรม มิติด้านคุณภาพที่ช่วยสร้างแรงบันดาลใจ มิติด้านข้อมูลข่าวสาร มิติด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ กัญญภัตสร ชาติชัยประเสริฐ (2553, น. 21-42) ดังนั้นในการให้คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ทั้ง 3 แนวคิดจึงเป็นแนวทางให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเรียนรู้และสัมผัสได้อย่างมีความหมาย หรือเจ้าของบ้านพิพิธภัณฑน์ไทดำใช้ในการพัฒนาพื้นที่เพื่อสร้างประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยวในทุกมิติของการเรียนรู้

บ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำจึงเป็นพื้นที่ทางสุนทรียศาสตร์ที่เหมาะสมกับการใช้เป็นเครื่องมือและวิธีการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพื้นที่เฉพาะที่มีคุณค่าที่ช่วยส่งเสริมคนในชุมชนและคนนอกชุมชน หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาวิจัย และการปฏิบัติการเสริมสร้างความเป็นเจ้าของทรัพยากรวัฒนธรรม การให้ความรู้แก่ชุมชน การฟื้นฟูพลังชุมชน การจัดระบบ และการสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนอย่างเป็นเอกภาพ วนิษา ตีคำ (2553, หน้า 50-66) กล่าวได้ว่า พื้นที่ทางสุนทรียศาสตร์อย่างบ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ ถือว่าเป็นพื้นที่นักท่องเที่ยวในฐานะผู้สัมผัสย่อมต้องตัดสินใจและให้คุณค่าทางสุนทรียภาพตามประสบการณ์หรือเงื่อนไขบางประการของตนเอง โดยมีข้อมูลที่เข้ามากระทบและกระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจพิจารณาพร้อมกับ (1) วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของพื้นที่การท่องเที่ยว (2) ศาสตร์และศิลป์จากวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น (3) ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ในพื้นที่อย่างเป็นเอกภาพ (4) การเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในขณะที่ยังรับรู้ (5) การมีพลวัตและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง กัญญภัสสร ชาติชัยประเสริฐ (2553, น. 21-42) อย่างไรก็ตามก็มีเกณฑ์การให้คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์นั้นล้วนมาจากวิสัยทัศน์และความรู้สึกภายในตัวบุคคล เช่น 1) การมีปฏิสัมพันธ์กับวิถีชีวิตวัฒนธรรม การไม่ถูกรบกวน และการดูจากเจ้าของวัฒนธรรมเป็นอย่างดี 2) เรื่องราวที่มีอยู่ในพื้นที่ที่น่าค้นหาและมีความโดดเด่น 3) การเป็นพื้นที่สร้างความคิดและเกิดมุมมองหรือแรงบันดาลใจใหม่ ๆ จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4) การปฏิบัติการร่วมกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ผู้คน พื้นที่และการตระหนักถึงการมีอยู่ และ 5) ความสัมพันธ์ และการตระหนักจากคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ (Zhou, Chen, & Chou, 2021 p. 1-24)

ภาพที่ 5 แนวคิดเกณฑ์การให้คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยว

กล่าวได้ว่าคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยวเกิดขึ้นจากการเข้าไปในพื้นที่บ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ ที่มีองค์ประกอบของการท่องเที่ยวครบถ้วน เมื่อเข้าไปสัมผัสด้วยการเห็น การฟังหรือการสัมผัสลักษณะอื่น ๆ จะ

เกิดประสบการณ์ทางความรู้สึก ความคิดเห็น ที่ส่งผลทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจหรือประทับใจจากการรับรู้ที่มีความพร้อมอย่างลงตัว ความประสานสัมพันธ์ขององค์ประกอบร่วม ความโดดเด่นและแตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ เช่น การมีกิจกรรมสวมใส่เครื่องแต่งกายรูปแบบอัตลักษณ์ไทดำ การละเล่นแซปาง โดยการให้คุณค่าทางสุนทรียภาพนั้นจะมุ่งมองถึงความสัมพันธ์โดยภาพรวมและระดับย่อยการให้ผลต่อความคิด จินตนาการ และความรู้สึก (ภาพที่ 5)

แนวคิดการดำเนินงานบ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำกับการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ

พื้นที่บ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำมีการบริหารจัดการในลักษณะเอกชนจึงมีวิธีการคิดวิธีการปฏิบัติที่อิสระและรวดเร็วบนฐานการตัดสินใจของเจ้าของบ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ เช่นเดียวกับการกำหนดพื้นที่กิจกรรมการเรียนรู้และการท่องเที่ยวสามารถสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียภาพให้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามการเรียนรู้ในพื้นที่การท่องเที่ยวมีทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของโลกและรสนิยมส่วนบุคคล การเข้าไปในพื้นที่การท่องเที่ยวจึงช่วยพัฒนาสติปัญญา ความคิดและจิตวิญญาณให้เจริญงอกงามและสมบูรณ์ (กัญญภัสสร ชาติชัยประเสริฐ, 2553 น. 21-42) มีรายละเอียดดังนี้

1. การสร้างความได้เปรียบจากอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและพื้นที่ (Gaining advantage from Cultural Identity and Area) ด้วยการพัฒนาพื้นที่ให้มีคุณค่าและสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ทางสุนทรียศาสตร์นั้น โดยการเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ช่วยทำให้นักท่องเที่ยวเกิดมุมมองใหม่ในหลายมิติ และจะส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกผสมผสานร่วมกับความจริงที่ได้รับรู้เชิงพื้นที่และความรู้สึกถึงการมีอยู่ทางวัฒนธรรม กัญญภัสสร ชาติชัยประเสริฐ (2553, หน้า 21-42) ดังนั้นการสร้างความได้เปรียบจากการมีอัตลักษณ์จากเขื่อนไทดำและยังชาวที่ถูกจำลองบนพื้นที่บ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ จึงสามารถสร้างความแตกต่างและสร้างประสบการณ์เชิงคุณค่าร่วมกับการได้สัมผัสวิถีทางวัฒนธรรมที่นำมาจัดแสดง ร่วมกับการดูการละเล่นแซปาง การฟังเสียงกระทบบั๊ง การได้ตื่นเต้นรำใจกับการโยนมะกอนลอดห่วง และความประทับใจต่อการจัดการระบบการท่องเที่ยวที่บอกเล่าคุณค่าตัวตนที่สามารถถ่ายทอดความรู้สู่ความรู้สึกผูกพันและแตกต่างในวัฒนธรรมของพื้นที่สู่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

2. การจัดการพื้นที่ (Space Management) อย่างเป็นระบบเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถสร้างประสบการณ์ทางอารมณ์ความรู้สึกจากการเห็น การรับฟังจากการบอกเล่าของปราชญ์ชาวบ้าน หรือการได้กลิ่นไอบนผืนดิน หรือการสัมผัสกับต้นฝ้ายหรือกระบวนการทอผ้าอย่างเป็นส่วนตัว หรือการรับรู้ทางการเห็นกฎเกณฑ์ที่เป็นฉากหลังของบ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำที่มองเห็นระยะไกลอันเป็นแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน การทำให้พื้นที่การท่องเที่ยวสร้างประสบการณ์เชิงคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ในหลายมิตินั้นจำเป็นต้องจัดการพื้นที่ให้มีความหลากหลายต่อการเลือกสัมผัสของนักท่องเที่ยว ซึ่งผลที่จะได้รับคือการเข้าใจถึงความเป็นมนุษย์ การแก้ปัญหาการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ จนส่งผลให้นักท่องเที่ยวเป็นผู้มีรสนิยมทางสุนทรียภาพ (Aesthetic) ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยสร้างแนวคิดเชิงการอนุรักษ์ (Conservative) ให้เกิดขึ้นกับบุคคล

3. กิจกรรมการท่องเที่ยวหลากหลาย (Various travel activities) เช่น กิจกรรมการปั่นฝ้ายกิจกรรมการประดิษฐ์ตุ้มนกและตุ้มหนูใต้ถุนเรือนโบราณที่ดูแลให้ความรู้โดยปราชญ์ท้องถิ่น กิจกรรมสวมเครื่องแต่งกายกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ กิจกรรมการละเล่นแซปางที่ให้ประสบการณ์จากทำเต็น 4 ทำหลักและวิธีการเคลื่อนรอบเต็น

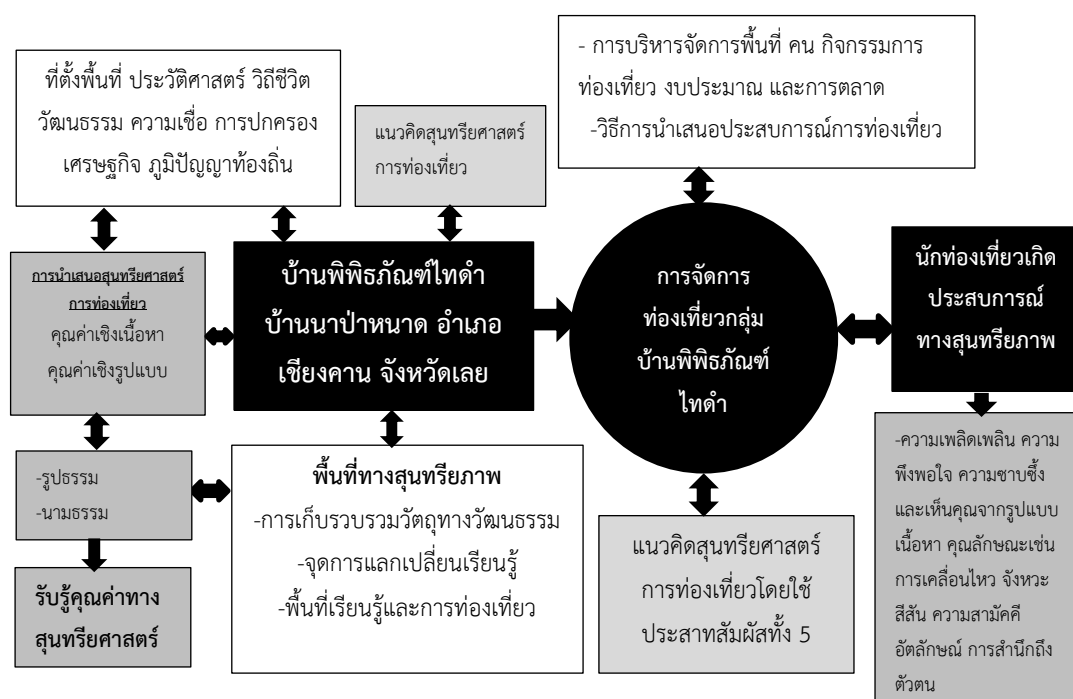
ปางที่มีสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำให้ความรู้และร่วมพอนไปกับนักท่องเที่ยว จิตตรา มาคะผล (2555, น.114-129) ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่ต้นนั้นจะต้องสร้างความสุขใจ ความพึงพอใจ การเห็นคุณค่า การชื่นชม และเกิดความคิดเชิงอนุรักษ์ ส่วนกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งบรรยายและการปฏิบัติการต้องกระชับ และได้ทดลองปฏิบัติการกิจกรรมเพื่อการเข้าถึงสุนทรียภาพ อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญของการสื่อสารร่วมที่แฝงอยู่ในบ้านพิพิธภัณฑสถานคือ เรื่องราวจากการเล่าของปราชญ์ท้องถิ่นในประเด็นประวัติศาสตร์แห่งความยากลำบากของบรรพบุรุษกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำที่ได้ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองแฉ่ง ซึ่งผ่านการเดินทาง การหลบซ่อน และปรับเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อความอยู่รอดปลอดภัย จนมีการลงหลักปักฐานที่มั่นคงในประเทศไทย

4. การบริการด้วยใจ (Service with heart) เช่น การต้อนรับจากตัวแทนของคนชาติพันธุ์ไทดำที่ประกอบรวมกับการยิ้ม การกล่าวต้อนรับผ่านภาษาไทดำในฐานะเจ้าบ้านที่ดี หรือการดูแลนักท่องเที่ยวของปราชญ์ท้องถิ่นตามฐานการเรียนรู้อย่างใกล้ชิด ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และปฏิบัติการร่วมกันกับคนในท้องถิ่น อันเป็นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในบ้านพิพิธภัณฑสถานไทดำ เช่น ฐานการละเล่นเครื่องดนตรีขม้น ฐานการประดิษฐ์ตุ้มนก ต้มหนูและบ้านไทดำ ฐานภูมิปัญญาการทอผ้า ฐานการละเล่นโยนมะกอนลอดห่วง ฐานการละเล่นชาโลกเกก ฐานการแต่งกายชุดไทดำ และฐานการเล่นแซปาง โดยแต่ละฐานเน้นสร้างความรู้ความเข้าใจที่ให้ความสนุกสนานและความเพลิดเพลิน จนเกิดประสบการณ์เชิงคุณค่าที่มีความสุขและมีความหมายต่อชีวิตของนักท่องเที่ยว

5. การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มและชุมชน (Participation of group and community member) โดยบ้านพิพิธภัณฑสถานไทดำมีการบริหารจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วม แบ่งการดำเนินงานออกเป็นฝ่ายติดต่อประสานงาน ฝ่ายอาหาร ฝ่ายการแสดง ฝ่ายต้อนรับและให้ข้อมูลนักท่องเที่ยว โดยสมาชิกส่วนใหญ่มีทักษะชำนาญการ เช่น การให้ข้อมูลประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ การละเล่นแซปาง การละเล่นเครื่องดนตรีขม้น การแปรรูปอาหารพื้นบ้าน การเป็นผู้สื่อความหมายพื้นที่แสดงวัตถุทางวัฒนธรรม จึงถือว่าการบริหารจัดการคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสมาชิกกลุ่มเชื่อว่าการต้อนรับที่ดี การให้ข้อมูลที่ถูกต้อง การร่วมทดลองปฏิบัติการเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทดำได้อย่างน่าประทับใจย่อมช่วยปรับเปลี่ยนทัศนคติที่ดีต่อนักท่องเที่ยวได้ เช่นเดียวกับการถ่ายทอดประสบการณ์ผ่านการบอกเล่าเรื่องราวที่ต้นต้นเร้าใจอย่างการทำน้ำพริกแจ่ว-อด ที่เป็นผลมาจากการอพยพของบรรพบุรุษยอมสร้างแรงบันดาลใจให้กับนักท่องเที่ยวได้รับรู้หรือค้นหาคุณค่าที่แท้จริงของมนุษย์ต่อไป

6. การเข้าถึงสะดวกและการสร้างบรรยากาศการท่องเที่ยว การมีระบบการจอดรถ การมีป้ายสื่อความหมายที่ผ่านการออกแบบมาอย่างดี การกำหนดพื้นที่นั่งพักผ่อน พื้นที่การถ่ายภาพและพื้นที่นั่งทานกาแฟที่สะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะของบ้านนาป่าหนาดได้ เช่น ป้ายร้านตัวอักษรไทดำ ที่ตั้งห้องน้ำเหมาะสม สะอาด รวมถึงการสร้างบรรยากาศด้วย การพอนและการเล่นเครื่องดนตรีระหว่างการต้อนรับนักท่องเที่ยว เช่น ไทดำรำพันเพื่อสะท้อนการเป็นพื้นที่แห่งความเป็นดั้งเดิมและความสุข เมื่อนักท่องเที่ยวได้ฟังก็เกิดการพอนคลายอารมณ์ความรู้สึก พร้อมกับนำตนเองไปสู่การมีประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ ทั้งนี้บรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเข้าไปท่องเที่ยวต้องมีการจัดการและดูแลอย่างเป็นระบบ มีความหลากหลายจากการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 เช่น ป้ายสื่อความหมาย ผู้คนที่มีจิตใจให้บริการ ซึ่งจะส่งผลต่อการเข้าถึงคุณค่าที่แท้จริงของสุนทรียภาพได้

สุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยวเป็นแนวคิดที่ถูกเชื่อมโยงเข้ากับการจัดการท่องเที่ยวบ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำมีกระบวนการสร้างคุณค่าและความหมายในพื้นที่จัดแสดงวัตถุทางวัฒนธรรมและส่วนของพื้นที่มีชีวิตที่มีกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ ถือว่าเป็นสุนทรียศาสตร์เชิงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว ซึ่งการรับรู้คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ได้นั้นเกิดมาจากการมีประสบการณ์ทางสุนทรียภาพที่ต่อเนื่อง ส่วนการที่นักท่องเที่ยวจะเข้าถึงคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับความพร้อมของนักท่องเที่ยวเองที่ต้องมีการเรียนรู้สัมผัสความรู้ ความเข้าใจวิถีชีวิตวัฒนธรรมของพื้นที่ที่เข้าไปท่องเที่ยว การรู้ว่าจะอะไรเป็นแก่นทางวัฒนธรรม การมีสมาธิ การมีสติปัญญาในการรู้คิดและการมีมุมมองใหม่เข้ามาในชีวิตอย่างต่อเนื่อง ส่วนสภาวะของการมีสุนทรียภาพของนักท่องเที่ยวนั้นล้วนเกิดขึ้นมาจากการเลือกสรร การแยกแยะสิ่งที่รับรู้บนพื้นฐานของการมีประสบการณ์การรับรู้เดิม และการรู้จักถึงลักษณะของสิ่งที่ดึงดูดใจ เพื่อให้สามารถแยกสิ่งที่ไม่ดีและไม่งามออกจากกันได้

ภาพที่ 6 แสดงองค์ความรู้จากการศึกษาคุณค่าสุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยวบ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ

บทสรุป

สุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยวเป็นศาสตร์ด้านปรัชญาที่ศึกษาคุณค่าของการท่องเที่ยวแบบองค์รวมสำหรับสุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยวพื้นที่บ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำนั้นครอบคลุมถึงการบริหารจัดการ พื้นที่การท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว ในการศึกษาด้านการท่องเที่ยวต่างประเทศนั้นได้มีการนำแนวคิดนี้มาใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีการผสมผสานองค์ประกอบหลายด้านที่มีทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางธรรมชาติและทุนทางปัญญามีอัตลักษณ์เข้าด้วยกันโดยนำมาสู่การบริหารจัดการพื้นที่ทาง

วัฒนธรรมให้มีคุณค่าตามลักษณะเฉพาะ และสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ ซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่การท่องเที่ยวนั้นจะต้องสร้างการรับรู้และประสบการณ์ทางสุนทรีย์ภาพให้นักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมบรรยากาศของพื้นที่ จิตวิญญาณของชุมชน และรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวได้เกิดเพลิดเพลิน มีความสุข และได้รับแรงบันดาลใจที่ตื้นเริงราวไปพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างมีคุณค่า ดังนั้นบ้านพิพิธภัณฑสถานบ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลยเป็นตัวอย่างพื้นที่ภาคเอกชนและคนในพื้นที่มีส่วนร่วมจำลอง และสร้างให้เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวแบบมีชีวิตโดยมีแนวคิดทางสุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยวแฝงร่วมอยู่กับพื้นที่ผ่านการจัดการ โดยมีจุดประสงค์เพื่อการจูงใจให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว เรียนรู้ร่วมทำกิจกรรมและมีปฏิสัมพันธ์กับเจ้าของวัฒนธรรมไทดำที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัว พร้อมกับการรับรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิต ประเพณี หัตถกรรม และสถาปัตยกรรมท้องถิ่นที่แฝงร่วมให้เกิดภาพแห่งความงามขึ้น กล่าวได้ว่าแนวคิดสุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยวจึงเป็นการบริหารจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว เพื่อสร้างคุณค่าและประสบการณ์ที่มีความหมายแก่นักท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

- กัญญภัสสร ชาติชัยประเสริฐ. (2553). สุนทรียศาสตร์กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการพัฒนาประเทศไทย
สู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*, 50(3), 21-42.
- จิตตรา มาคะผล. (2555). การพัฒนาพิพิธภัณฑสถานเพื่อส่งเสริมการศึกษาเชิงสร้างสรรค์. *วารสารศิลปการ
ศึกษาศาสตร์วิจัย*, 4(2), 114-129.
- ณรงค์ฤทธิ์ สุมาลี. (2556). การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์เพื่อก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้าน
ท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารการพัฒนาชุมชนและ
คุณภาพชีวิต*, 1(3), 205-216.
- ติก แสนบุญ. (2564). *เอกลักษณ์ในที่พักของชาวไทดำ “เฮือนไทดำ” เมืองแฉ่ง (เดียนเบียนฟู)
เวียดนาม*. (สืบค้นเมื่อ 3 กรกฎาคม 2567). จาก https://www.silpa-mag.com/culture/article_6000.
- ไทยโรจน์ พวงมณี และอิสริยาภรณ์ ชัยกุลหลาบ. (2567). ผ้าขึ้นนางหาญ: ตำนานและอัตลักษณ์ผ้าทอพื้นบ้าน
ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. *วารสารวิพิธพัฒนศิลป์*, 4(1), 98-117.
- พระมหาสุรชัย ขยาภิวัตโน, นพดล อินปิง, และสิริกานดา คำแก้ว. (2563). เกณฑ์การตัดสินคุณค่าทาง
สุนทรียศาสตร์: กรณีภาพวาดสีดางค์บัวทอง. *วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์*, 3(1), 11-34.
- เพชรตะบอง ไพศุณย์. (2567, มิถุนายน 15). สัมภาษณ์.
- มงคลรัตน์ มหมัดขอ (2553). การจัดการพิพิธภัณฑสถานเชิงโยธยาดิต: กรณีศึกษาบ้านพิพิธภัณฑ. *ดำรง
วิชาการ*, 9(2), 67-80.
- วนิษา ตีคำ. (2553). การจัดการพิพิธภัณฑสถานเชิงบูรณาการ กรณีศึกษาพิพิธภัณฑชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่าน
บ้านเตาไหแช่เลี้ยง ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน. *ดำรงวิชาการ*, 9(2), 50-66.

- วรรณลักษณ์ อินทร์จันทร์, เนธิมา สุวรรณวงศ์, ประเสริฐ ราชมณี และศศิพงศ์ วงศ์ษา. (2564). ศิลปะและดนตรีเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน: กรณีศึกษาตลาดน้อย. *วารสารพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร*, 24(1), 86-99.
- สุรดิษ ภาคสุชน. (2553). ดนตรีในพิธีกรรมแซ่ป่างของชาวไทดำ. *วารสารศรีนครินทร์วิจัยและพัฒนา (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 2(1), 223-229.
- Barretto, M. (2013). Aesthetics and Tourism. PASOS. *Revista de Turismo y Patrimonio Cultural*, 11(3), 79-81.
- Ran, P. X. (2018). *People Characteristics, Destination Scenery, Destination Image, and Tourist Experience Affecting Intention to Revisit Bangkok of Chinese People*. Independent study In Education according to the Master of Business Administration Program, Bangkok University.
- Yuhua, Z. (2023). *Aesthetics of Zhuang Brocade Cultural Heritage: Activation and Inheritance of Zhuang Brocade Patterns and Innovative Design of Costumes*. A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for Doctor degree of Philosophy in Visual Arts and Design Faculty of Fine and Applied Arts Burapha University .
- Zhou, W. Chen, L.Y & Chou, R. J. (2021). Important Factors Affecting Rural Tourists' Aesthetic Experience: A Case Study of Zoumatang Village in Ningbo. *Sustainability*, 13(7594) 1-24.